

FSS yttrande angående *Framtidens teknik i omsorgens tjänst. Betänkande av Utredningen om välfärdsteknik i äldreomsorgen* (SOU 2020:14)

Inledning

I utredningens uppdrag ingick att identifiera de huvudsakliga hindren för ett brett införande av välfärdsteknik inom äldreomsorgen och landade i följande.

- Osäkerhet kring de juridiska förutsättningarna att tillhandahålla välfärdsteknik till dem med nedsatt beslutsförmåga.
- Bristande digital infrastruktur, både i fråga om den tekniska infrastrukturen och när det gäller digitalt informationsutbyte.
- Bristande kompetens i fråga om digitalisering och välfärdsteknik i alla yrkesgrupper inom äldreomsorgen.
- Bristande samverkan och samordning mellan huvudmän men också mellan stat, region och kommun.
- Bristande nationell styrning – statliga myndigheters uppdrag överlappar och styrningen upplevs ibland som motsägelsefull.
- Fragmentiserad kunskapsbildning inom äldreomsorgen.

FSS anser att utredningen på ett föredömligt sätt har fångat in och beskrivit de hinder som finns och konstaterar att det här inte bara är hinder som äldreomsorgen står inför när det gäller digitaliseringen utan också problem, utmaningar, osäkerheter och fragmentiseringar som gäller för flera av samhällets och välfärdens områden i förhållande till den digitala transformation som pågår och som vi ännu bara befinner oss i början av.

Författningsförslagen

Det är inte ovanligt att personer som inte endast tillfälligt saknar beslutsförmåga, och som t.ex. befinner sig i den inledande fasen av en demenssjukdom, saknar god man eller förvaltare som kan agera i den enskildes ställe när det gäller att ansöka om insatser inom äldreomsorgen etc. Utredningen visar också på att även om så vore fallet skulle det inte lösa de problem och gråzoner som idag finns mellan det stöd och den hjälp som lagstiftningen ger idag och de dilemman som vården och omsorgens medarbetare ställs inför varje dag. Här finns ett stort behov av att tydligare reglera hur socialtjänsten och hälso- och sjukvården ska agera för att både främja den enskildes säkerhet och den personliga integriteten. FSS anser att utredningen på ett föredömligt sätt har redogjort för de dilemman och utmaningar som medarbetare har att hantera.

En av de konsekvenser som lagstiftningens brister delvis bidrar till och som har aktualiserats den senaste tiden är att Polismyndigheten ser ett ökat antal anmälningar om försvinnanden där stora sökinsatser krävs. Relativt ofta är det insatser för en och samma person vid upprepade tillfällen. Att inte erbjuda och använda modern teknik för dessa personer innebär att utsätta den enskilda människan för stora integritetskränkande åtgärder i form av efterlysningar och eftersök som samtidigt är mycket resurskrävande.

De författningsförslag som utredningen lämnar för att åtgärda osäkerheten kring de juridiska förutsättningarna är sedan länge efterlängtrade och FSS menar att det kommer att bidra till en ökad rättssäkerhet och säkerhet för medborgarna och en ökad trygghet i arbetet för äldreomsorgens professioner.

FSS ser inget i utredningens förslag till författningsjusteringar som står i strid med de grundläggande värderingar som socialtjänsten och socialtjänstlagen står för. Det är snarare så att de klagöranden som utredningens förslag innebär kommer att bidra till ökad normalisering, delaktighet, självbestämmande och frigörande av den enskildes egna resurser.

SKR har i sitt remissyttrande lämnat förslag till justeringar av utredningens förslag till författningsregleringar och FSS instämmer i dessa förslag till förtydliganden och justeringar då de bidrar till att ytterligare förbättra tillämpningen.

FSS tillstyrker utredningens förslag omkring författningsändringar med de förtydliganden och justeringar som SKR föreslår i sitt remissyttrande. (8.7.1, 8.7.2, 8.7.3, 8.7.4, 8.9.1 och 8.9.2)

Den digitala infrastrukturen

Det är uppenbart att det idag saknas en nationell digital infrastruktur som säkerställer ett säkert och kostnadseffektivt digitalt informationsutbyte mellan välfärdens aktörer.

Nationella standarder och ramverk är viktiga beståndsdelar i en nationell digital infrastruktur och är något som FSS har förstått behovet av att arbeta för och försökt understödja under många år. FSS delar därför den bedömning och de förslag som utredningen lämnar i den delen.

I ett land som har ambitionen att vara världsledande inom e-hälsa 2025 är det en absolut nödvändighet att ha en robust digital infrastruktur såväl tekniskt, semantiskt, rättsligt som organisatoriskt.

Den ojämlikhet i förutsättningar för att kunna leverera digitala tjänster till befolkningen från stat, regioner och kommuner påverkar medborgarnas förtroende för samhället som helhet. I det perspektivet anser FSS att det är mycket problematiskt att kommunerna ligger så långt efter stat och regioner när det gäller att leva upp till de berättigade förväntningar som medborgarna har.

FSS anser att behovet av en digital infrastruktur som spänner över alla samhällets organisatoriska nivåer på ett sammanhållet och enhetligt sätt är nödvändigt för att stärka tilliten till samhällets förmåga att skapa trygghet och stabilitet och också ge tillgång till en god och jämlik välfärd.

För FSS är det uppenbart att staten har ett stort ansvar i detta. Den styrning som staten idag ägnar sig åt för att stimulera den digitala utvecklingen i kommunerna är ineffektiv och bidrar inte till att stärka den digitala infrastrukturen. De relativt små summor som idag ges till kommunerna skulle komma till bättre nytta om de gavs samlat till DIGG och Inera/SKR som tillsammans skulle kunna bidra till en långsiktigt hållbar utveckling av den digitala infrastrukturen.

FSS tillstyrker utredningens förslag om att ge Myndigheten för digital förvaltning (DIGG) ansvar för utveckling, förvaltning och samordning av en gemensam digital infrastruktur som även kommunerna kan använda. (8.11.2)

Stöd till personalen

FSS instämmer i den beskrivning av den bristande kompetens som finns hos alla yrkesgrupper inom äldreomsorgen när det gäller digitaliseringen och välfärdsteknik. Utredningen lyfter särskilt fram behovet av kompetensutveckling för biståndshandläggare och undersköterskor.

FSS anser att kompetensutvecklingsbehovet för äldreomsorgens medarbetare när det gäller digitaliseringen och välfärdsteknik inte bara omfattar biståndshandläggare och omsorgspersonal utan också enhetschefer, verksamhetschefer, undersköterskor, sjuksköterskor, arbetsterapeuter, fysioterapeuter och dietister. (8.10.2 och 8.10.3)

Samverkan och samordning

En grundläggande förutsättning för en fungerande samverkan och samordning är ett problemfritt flöde av information mellan olika aktörer som tillsammans kan skapa nytta för en individ eller verksamhet.

FSS tillstyrker utredningens bedömning om att lagändringar krävs för att underlätta samordning mellan socialtjänst och hälso- och sjukvård så att såväl patientsäkerhet som kvalitet i verksamheterna kan utvecklas och stärkas. (8.13)

Nationell styrning

För att klara framtidens utmaningar när det gäller både demografi och ett hållbart samhälle behöver Sverige som nation vara mer samlad och koordinerad mellan kommuner, regioner och stat. Här har staten, i form av regering och riksdag, det givna ledaransvaret.

Det blir särskilt tydligt när vårt land drabbas av kriser i form av t.ex. en pandemi. Det är också i kriser som samhällssystemet sätts på prov och visar vilken grad av robusthet som finns. Den kris vi fortfarande upplever har påvisat att det finns koordinations- och styrningsproblem som behöver hanteras nationellt så att det kan vara mer tydligt mellan stat, regioner och kommuner när ansvar ska utkrävas. I den pandemiska spegeln ser FSS att kommunerna får stå ensamma och utpekade som den svaga länken i kedjan när det enda vi gjort är att följa de riktlinjer och vägledningar som staten och dess myndigheter givit oss.

När vi kommer till det utvecklingsområde som välfärdsteknik inom äldreomsorgen är, efterlyser landets kommuner en sammanhållen och gemensamt finansierad utveckling av välfärdstekniken. Den statliga styrningen är efterfrågad och nödvändig för att få en jämlik och hållbar utveckling.

FSS instämmer i utredningens bedömning av att digitaliseringen av hälsa, vård och omsorg är en nationell angelägenhet som kommuner och regioner inte har förutsättningar för att både självständigt och samfällt ta ansvar för. (8.12.5)

Kunskapsbildning inom äldreomsorgen

FSS anser att vi, för att klara framtidens utmaningar inom äldreomsorgen, behöver utveckla och bredda vår samlade kompetens. Det gäller egentligen inte bara äldreomsorgen utan socialtjänsten som helhet.

Nu sätts fokus på hur hälso- och sjukvården fungerar för de mest sköra äldre och hur vi kan skydda människor som är sårbara från att utsättas för hälsorisker när de får insatser från äldreomsorgen. Det hör egentligen till de mest grundläggande ”hygienfaktorerna”

inom äldreomsorgen och borde fungera sedan ÄDEL-reformens införande. Det som behöver tas med i sammanhanget är att efter ÄDEL-reformen är den äldreomsorg vi känner idag en integrerad del av samhället i betydligt större utsträckning än någonsin tidigare i det moderna samhälle vi vill erkänna oss till.

Därför är det angeläget att, som utredningen också är inne på i sin bedömning, stärka kompetensen inom äldreomsorgen när det gäller verksamhetsutveckling, logistik och pedagogik. Det är kompetensområden som kommer att kunna stödja verksamhetsområdena social omsorg, socialt arbete och hälso- och sjukvård och bidra till att dessa områdens tillämpning kan tas till nästa nivå tillsammans med de möjligheter som den digitala transformationen av samhället ger.

FSS instämmer i utredningens bedömning att det behöver finnas ett standardiserat utbildningsinnehåll för äldreomsorg både på grundläggande nivå och i fråga om vidareutbildning. (8.10.1)

FSS anser att ambitionsnivån ska vara att Sverige ska vara ledande inom utvecklingen av framtidens välfärd och därmed möta den demografiska utmaningen genom att utveckla kunskap och innovationer där områdena teknik, medicin, vård och omsorg samverkar. Detta behöver stöttas strategiskt och praktiskt.

FSS instämmer därför i utredningens förslag om att ett nytt strategiskt innovationsprogram som förenar teknik, medicin, vård och omsorg inrättas. (8.14)

FSS vill i det här sammanhanget tillstyrka utredningens förslag om att ge Vinnova i uppdrag att ta fram modeller för upphandling, stöd och stimulans som leder fram till att en lämplig styrning mot en ökad användning av välfärdsteknik inom vård och omsorg kan utarbetas, testas och implementeras. (8.10.4)

Framtidens välfärd förutsätter att medborgarna är medproducenter i de tjänster som samhället tillhandahåller. Mer och mer av våra kontakter med myndigheter och välfärdproducenter inom bl.a. vård och omsorg bygger på vår delaktighet och vår kompetens att hantera digitala verktyg för att både ge och få information. Det ligger därför i det offentliga intresse att medborgarnas kompetensutveckling understöds och underhålls. Inte minst för att minska klyftor i samhället och förebygga ett digitalt utanförskap.

FSS tillstyrker därför utredningens förslag om att offentliga medel bör avsättas för finansiering av invånarutbildning i digital kompetens. (8.15)

Det finns inget i utredningens förslag eller bedömningar som FSS vill motsätta sig utan ställer sig generellt positiv och välkomnande till de bedömningar, slutsatser och förslag som ges.

I sitt remissyttrande har FSS tagit upp de förslag och bedömningar som föreningen särskilt vill lyfta fram för fortsatt prioritering och bearbetning hos regeringen.

För Föreningen Sveriges socialchefer

Monica Persson, ordförande

Föreningen Sveriges socialchefer är en partipolitiskt obunden förening som verkar för utveckling av den svenska välfärdsmodellen. Vi arrangerar årligen den socialpolitiska konferensen Socialchefsdagarna. Läs mer på socialchefer.se och socialchefsdagarna.se